

Perspektiv på den ekonomiska ojämlikheten i Sverige

Denna artikel beskriver Sveriges ekonomiska ojämlikhet och dess utveckling på senare tid. Huvudbudskapet är att Sverige är ett av världens ekonomiskt jämlikaste länder nästan oavsett hur man mäter. Inkomstojämlikheten har ökat på senare tid, men hur mycket beror på vilken tidsperiod man väljer. Löneandelen av nationalinkomsten har varit nästan oförändrad i decennier. Förmögensfördelningen ligger på historiskt låga nivåer, men gapet mellan de som äger bostad och pensionskapital och de som inte gör det har ökat kraftigt på senare tid. Mer forskning behövs för att bättre förstå utvecklingen, dess betydelse för olika grupper i samhället och den ekonomiska politikens konsekvenser.

DANIEL WALDENSTRÖM
är professor och verksam vid Institutet för Näringslivsforskning.
daniel.waldenstrom@ifn.se

Den ekonomiska ojämlikheten ligger högt på den politiska dagordningen i många länder, däribland Sverige. Debatten tenderar ibland att bli lite förvirrad när referenser till ökande klyftor och superrika miljardärer samsas med utspel om höga löneökningar och en allt rikare medelklass. Utmaningen för ojämlikhetsforskare blir då att försöka bringa reda i utspelen genom att presentera fakta och öppet diskutera problem och möjligheter med olika datakällor och statistiska mått.

Syftet med denna korta artikel är att diskutera några viktiga aspekter av den svenska ekonomiska ojämlikheten. Jag går igenom ett snävt urval av fakta och forskningsresultat och fokus läggs på tre utfall: *inkomstfördelningen* (mellan individer), *löneandelen* (av nationalinkomsten) och *förmögensfördelningen* (mellan individer). Den kortfattade genomgången utelämnar många nyanser, men förhoppningsvis bidrar den ändå till ökad kunskap och en ökad respekt för behovet av ett pragmatiskt förhållningssätt när ekonomisk ojämlikhet ska mätas och tolkas.

1. Inkomstfördelningen

Inkomsternas fördelning utgör det i särklass viktigaste fördelningsutfallet när ett samhälles ekonomiska ojämlikhet ska beskrivas. En individs, eller ett hushålls, inkomster visar hur väl den klarar sig på arbets- och kapitalmarknaderna och vilken konsumtionsnivå den håller efter skatter och transferreringar. Genom att inkomster alltså fångar in centrala aspekter av att leva och verka i ett samhälle blir även inkomsternas spridning i befolkningen ett relevant mått på ekonomisk ojämlikhet.¹ Inkomstojämlikheten i Sverige

¹ Men det finns även andra relevanta utfall som fångar in människors välfärd och vars fördelning man vill mäta, exempelvis konsumtionsutgifter eller fysisk och mental hälsostatus. Se vidare Bergh m fl (2012) för en längre diskussion samt övriga bidrag i detta nummer.

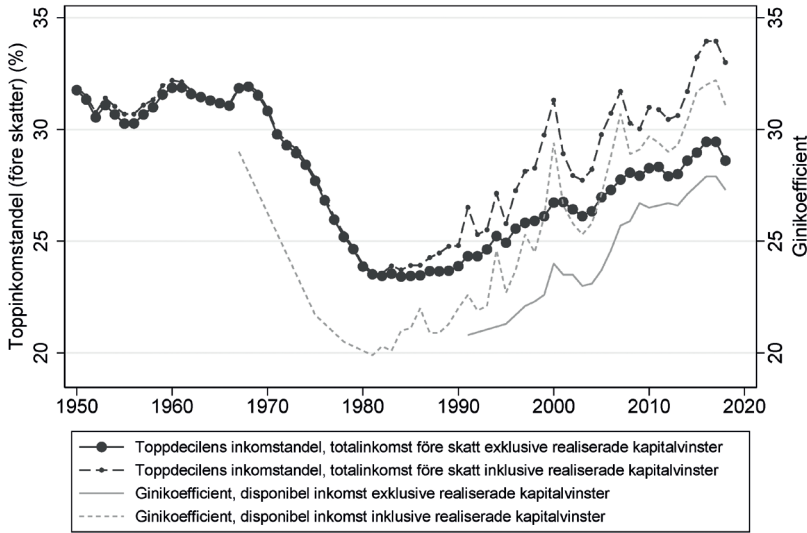
har beskrivits och analyserats otaliga gånger av forskare, organisationer, departement och myndigheter. I detta avsnitt återger jag några av de viktigaste slutsatserna och dessa berör både ojämlikhetens *nivå* och dess *utveckling* över tid.

Analys av inkomstfördelningen utgår oftast från individers disponibla inkomst, där hänsyn tas till om individen bor i ett hushåll med andra eller inte.² Disponibel inkomst är summan av arbets- och kapitalinkomster *efter* skatter och transfereringar. Det är ett användbart begrepp eftersom det mäter ett hushålls konsumtionsmöjligheter och därmed kommer nära den faktiska konsumtion (som vi inte observerar) och välfärdsnivå som hushållet uppnår. Vissa studier har analyserat inkomster *före* skatter, vilket ger en bild av hushållets marknadsmässiga utfall. Alla dessa utfall kan vara viktiga för att förstå inkomstfördelningens nivå och förändring över tid. Det vanligaste statistiska måttet på inkomstjämlighet är *Ginikoefficienten* som är 0 när alla har samma inkomst och 100 när en person tjänar alla inkomster. SCB redovisar Ginikoefficienten för disponibel inkomst sammanhängande endast för de senaste åren på grund av förändringar i inkomstbegrepp efter skattereformen 1991. *Toppinkomstandelar* är ett annat fördelningsmått som har beräknats för hela 1900-talet av Roine och Waldenström (2008). En toppinkomstandel visar den andel av hela befolkningens inkomster som små grupper i toppen av fördelningen tjänar och de längsta tidsserierna finns när inkomsten definieras som summan av arbets- och kapitalinkomster *före* skatter och transfereringar.

Figur 1 visar den svenska inkomstfördelningens utveckling sedan 1950 mätt enligt Gini och topptiondelens inkomstandel. Båda serierna visar att inkomstjämligheten föll kraftigt under 1970-talet till omkring 1980 och att den därefter har stigit. Huvudserierna är de som exkluderar realiserade kapitalvinster, vilka växte sig stora efter 1980-talet men som skapar problem för årsvisa inkomstutfall eftersom de återspeglar hus- och aktievinster som ofta uppstått under en längre tid och som därför borde delas upp över den perioden. Roine och Waldenström (2012) och även Björklund (2020) visar att inkomster utan dessa reavinster är bättre mått på inkomstfördelningens faktiska nivå, men trots det inkluderar SCB och många andra realiserade kapitalvinster i sina officiella fördelningsmått.

Internationella jämförelser behövs för att bedöma den svenska inkomstjämlighetens nivå och utveckling. Figur 2 visar Ginikoefficienten i disponibel inkomst för ett dussintal länder där jämförbara inkomstuppgifter finns sedan 1980. Sverige var det jämlikaste landet bland dessa länder 1980 med en Ginikoefficient på 20 medan USA, Schweiz och Spanien låg i toppen med en Ginikoefficient kring 30. Ett kvartsekel senare, 2016, har inkomstjämligheten stigit i samtliga av dessa länder, men mest i Sverige

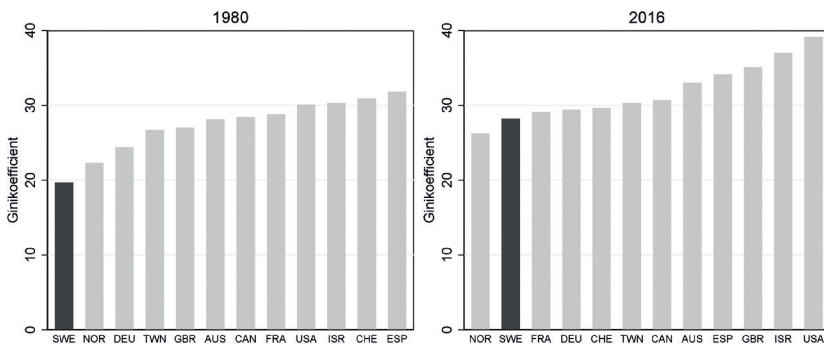
2 Vanligt är att man ger varje hushållsmedlem en lika stor inkomst, vilken består av hushållets totala inkomster delade med kvadratroten (eller någon annan skalning) av antalet hushållsmedlemmar. Anledningen till att man inte delar med antalet hushållsmedlemmar är att det finns stordriftsfördelar med att bo tillsammans, där större hushåll delar på gemensamma utgifter och därför får mer inkomst över för annat.



Figur 1
Inkomstjämligheten
i Sverige (Gini och
toppinkomstandelar)

Ann: Toppdecilens inkomstandel baseras på ”totalinkomst” som är sammanräknad förvärvs- och kapitalinkomst före skatter och transfereringar. Populationen är individer 16 år och äldre (det finns nästan inga historiska data som ger möjlighet att justera för hushållets storlek, varför serierna är individbaserade). Ginikoefficienten använder nyare data över disponibel inkomst som beräknats för individer med justering för hushållets storlek med och utan realiserade kapitalvinster. Inga data finns före 1991 men sannolikt är de båda serierna snarlika före 1980 på grund av kapitalvinsternas begränsade omfattning.

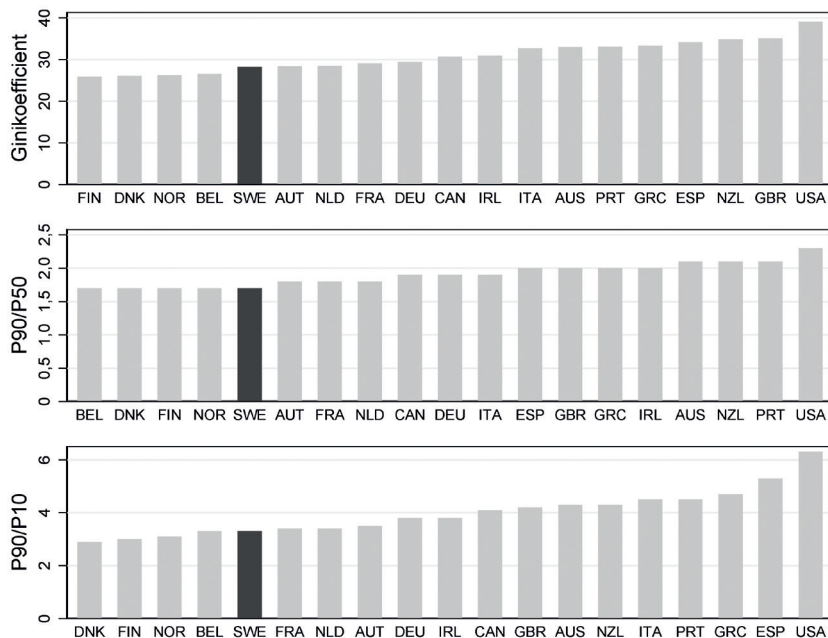
Källa: Roine och Waldenström (2008) är källan för toppinkomstandelar där perioden efter 2013 har extrapolerats med hjälp av trenderna i toppdecilens inkomstandel av disponibel inkomst exklusive och inklusive realiserade kapitalvinster. Toppinkomstandelarna före 1991 har justerats upp med fem procent för att ta hänsyn till skattereformens effekter (se diskussionen i texten). Källa för Ginikoefficienten är SCB, Hushållens ekonomi, IoS och LNU för år 1967.



Figur 2
Inkomstjämligheten i
12 länder åren 1980
och 2016

Källa: Luxembourg Income Study (LIS). Länder som inkluderas är de länder för vilka data finns kring 1980 (åren är ungefärliga). Inkomstbegreppet är disponibel inkomst (exklusive realiserade kapitalvinster) per konsumtionsenhet. Eftersom Sverige inte har rapporterat data till LIS sedan 2011 har jämförbara data för Sverige 2016 tagits från OECD Inequality Database (både LIS och OECD använder samma ekvivalensskala för att justera för hushållsstorlek, kvadratroten ur antalet hushållsmedlemmar).

Figur 3
Olika mått på
inkomstjämlighet i
ett urval av OECD-
länder



Källa: OECD Inequality Database.

där den nått 28, en ökning med 43 procent.³ Trots denna ökning kvarstår Sverige som ett av de jämlikaste länderna.

Analysen kan breddas till ytterligare inkomstjämlighetsmått. Figur 3 visar data från OECD över ett större antal rika länder där länderna rangordnas utifrån tre mått: Ginikoefficienten, P₉₀/P₅₀-kvoten (inkomstknoten mellan inkomster på fördelningens 90:e och 50:e (medianen) percentiler), samt P₉₀/P₁₀-kvoten. Samtliga mått framställer Sverige i dag som ett internationellt sett jämlikt samhälle, där Sverige tillhör gruppen (av framför allt nordiska länder) med allra lägst inkomstspridning.

Figurerna 2 och 3 visar att Sverige samtidigt är ett av de jämlikaste länderna och det land där inkomstskillnaderna kanske har ökat allra mest på senare tid. Hur går detta ihop? Ett uttömmande svar skulle kräva mer plats och dessutom mer forskning eftersom vi fortfarande inte vet särskilt mycket om dessa förlopp. Men vi kan ändå säga att Sveriges jämna inkomstfördelning då som nu hänger samman med de institutionella strukturer och reformer under 1900-talet som formade arbets- och bostadsmarknad, utbildnings- och skattesystem. Under hela det förra seklet föll inkomstjämligheten gradvist, men takten accelererade mot slutet av 1960-talet och under 1970-talet (se figur 1) i samband med politiska förändringar som exempelvis den solida-

³ Någon kanske noterar att OECD:s Ginikoefficient för Sverige år 2016, 28, är lägre än den som SCB presenterar i sin "officiella" serie, 32,2. Skillnaden består i att SCB inkluderar realiserade kapitalvinster. De flesta forskare anser att realiserade kapitalvinster inte bör ingå i ett års disponibla inkomst eftersom kapitalvinsterna normalt sett uppstår under flera år och därför bör spridas ut över hela den perioden för att inte snedvräda statistiken.

riska lönepolitiken, skärpt arbetsrättslagstiftning, individbeskattning med ökat kvinnligt arbetskraftsdeltagande som följd, samt kraftigt höjda skatter och särskilt ökad skatteprogressivitet med marginalsatser på 80–90 procent och i vissa fall (exempelvis på företagsinkomster och arv) ännu högre nivåer (Björklund och Freeman 1997; Lindbeck 1997; Roine och Waldenström 2008). En djup strukturkris bröt ut i hela västvärlden under 1970-talet och den kan kopplas till flera av dessa politiska beslut. Krisen gjorde att Sverige och andra västländer ändrade sin politik under 1980-talet. Avregleringar och skattesänkningar ökade incitamenten att arbeta och investera, vilket ledde till ökad tillväxt men också ökade inkomstskillnader. I Sverige blev omställningen drastisk när landet gick från att ha haft högst skatter, mest omfattande regleringar och lägst inkomstskillnader till att bli ledande inom avregleringar, skattesänkningar och ojämlikhetsökning. Hela denna historiska episod mellan 1970 och 2000 har tolkats på olika sätt. Vissa beklagar att landvinningarna från 1960- och 1970-talen gick förlorade i samband med politikomställningen medan andra anser att Sverige under 1970-talet förde en historiskt extrem politik där åren efteråt snarast är att betraktas som en återgång till en normalare situation.

Ökningen i den svenska inkomstojämlikheten beskrivs ofta med referens till startåret 1980. Detta basår är dock inte oproblematiskt. Som framgår av figur 1 ger längre historiska ojämlikhetsserier vid handen att basåret 1970 inte leder till någon ökning fram till i dag och detsamma gäller om man väljer 2010 som startår.⁴ Men det finns ett mer mättekniskt skäl att kvalificera jämförelser som utgår från 1980. Skattereformen 1991 ändrade inkomstdefinitionen i svensk inkomststatistik när tidigare icke-deklarerade inkomster, exempelvis tjänsteförmåner, började räknas som inkomst. Effekten på ojämlikheten av denna förändring har inte studerats fullt ut, men beräkningar av SCB visar att den nya definitionen höjde Ginikoefficienten med omkring två punkter, från 20 till 22. Ifall denna relativa effekt gäller även år 1980 innebär det att en betydande del, kanske en tredjedel, av den uppmätta ojämlikhetsökningen sedan 1980 endast bygger på detta mätfel. De historiska serierna över Sveriges inkomstfördelning borde räknas om för att ta hänsyn till skattereformens effekter.

Vilken roll spelar den offentliga sektorns utgifter på vård, skola och omsorg för den svenska omfördelningen? Ginikoefficienterna ovan tar enbart hänsyn till kontanta transfereringar till hushållen, exempelvis försörjningsstöd eller bostadsbidrag, men man skulle även kunna betrakta subventionerade offentliga välfärdstjänster som en form av icke-kontanta transfereringar till hushållen. Flera studier har försökt värdera dessa tjänster utifrån deras kostnader och därefter fördelat dem till hushållen utifrån deras användning. SCB (2012) visade att en genomsnittlig låginkomsttagare med 129 000 kr i disponibel inkomst år 2009 mottog ca 153 000 kr (alltså nästan 13 000 kr per månad) i subventionerad offentlig välfärd, dvs mer än hela löneinkomsten. Medianinkomsttagaren fick välfärdstjänster mot-

⁴ Denna poäng gjordes redan av Assar Lindbeck (2014).

svarande en fjärdedel av den disponibla inkomsten medan andelen var en tiondel för en höginkomsttagare på 90:e percentilen. Om man skulle inkludera dessa icke-kontanta transfereringar i inkomstmåttet så sjunker Sveriges inkomstjämlighet kraftigt. Aaberge m fl (2018) visar att välfärdstjänsterna sänker Gini i Sverige med runt en fjärdedel, samt att denna effekt även återfinns i andra västerländska välfärdsstater. Mest notabla är effekterna på relativ fattigdom som minskar bland ensamstående föräldrar med 60 procent och i princip helt försvinner bland ensamstående ålderspensionärer.

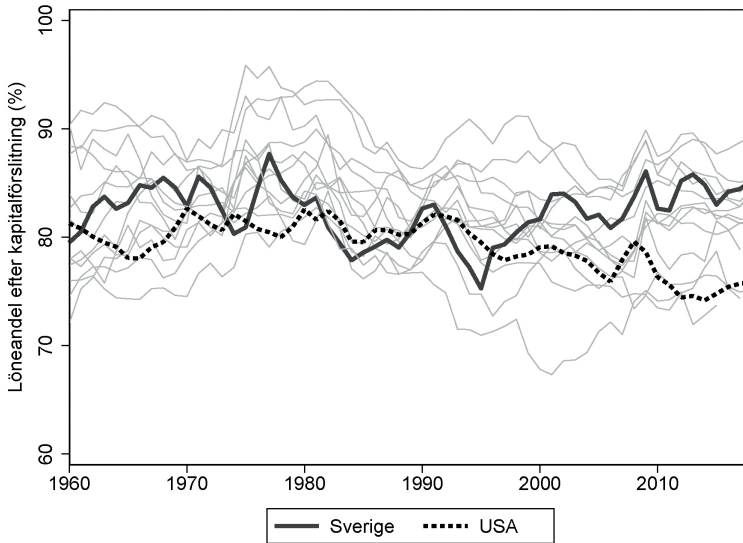
Ytterligare en utvidgning av inkomstjämlighetsanalysen är att inte enbart studera spridningen i hushållens årsinkomster utan även beakta *inkomströrligheten* i fördelningen, både den som sker från ett år till nästa och den som sker från en generation till en annan. I en omfattande jämförande analys av den svenska inkomstjämligheten analyserar Björklund och Jäntti (2011) såväl disponibla årsinkomster som inkomströrlighet under livet och mellan generationer. Deras analys visar att Sverige även i dessa dimensioner står ut som ett av världens jämlikaste länder. Sverige har en internationellt sett hög rörlighet i både inkomster under personers livstid och mellan generationer.

Sammanfattningsvis framstår Sverige som ett av världens jämlikaste länder. Skillnaderna mot omvärlden har minskat på senare tid i takt med en snabb ökning av de svenska inkomstskillnaderna sedan 1980-talet. Om man dock jämför med nivåerna på 1960-talet har ingen större ökning skett eftersom Sveriges snabba inkomstutjämning på 1970-talet helt är upphävd. Skulle offentliga välfärdstjänster räknas in i inkomstmåttet förstärks bilden av ett jämlikt Sverige och detsamma gäller om man beaktar att Sverige har en internationellt sett hög inkomströrlighet både under livstiden och mellan generationer. Noteras bör dock att det finns en mängd ytterligare analyser som kan göras, exempelvis mellan olika grupper i befolkningen beroende på ålder, kön, utbildningsnivå eller invandringsstatus och som skulle visa upp viktiga nyanser i helhetsbilden ovan.

2. Löneandelen

Ett populärt sidospår i fördelningsanalysen är att studera produktionsfaktorernas andelar i nationalinkomsten, dvs andelarna som tillfaller löner (löneandelen) och kapitalinkomster (kapitalandelen). Denna makroanalys kallas den *funktionella inkomstfördelningen* och beskriver fördelningen mellan arbete och kapital i ekonomin. Löneandelens visuella kraft, och dess dikotoma laddning, gör att löneandelen ofta tolkas som ett mått på löntagarnas relativa position gentemot kapitalägarna. Noteras bör att dessa andelar utgör nämligen grovkorniga fördelningsmått. De tar ingen hänsyn till fördelningen av inkomster inom grupperna löntagare och kapitalägare och inte heller om dessa erhåller inkomster av båda slagen.⁵

⁵ Forskning har dock funnit att över långa tidsperioder finns en relativt hög korrelation mellan kapitalandelen och toppinkomstandelen i den personliga inkomstfördelningen (Bengtsson och Waldenström 2018).



Figur 4
Löneandelen (% av
nationalinkomsten) i
14 OECD-länder

Ann: Löneandelen är de totala lönekostnaderna dividerade med summan av alla faktorinkomster exklusive kapitalförslitning (BNP till faktorpris). Data hämtade från DG ECFIN, EU-kommissionen (Ameco-databasen).

Källa: Data hämtade från DG ECFIN, EU-kommissionen (Ameco-databasen).

Studier av löne- och kapitalandelar har långa anor inom nationalekonomi; David Ricardo ansåg rentav att de tillhörde ämnets allra viktigaste frågor. Under efterkrigstiden föll intresset markant, inte minst efter att berömda studier av bland andra John Maynard Keynes och Nicholas Kaldor visat att andelarna är nästan konstanta över tid. På senare tid har dock intresset för löne- och kapitalandelar stigit efter att ett antal studier kopplat samman vad som anses vara en fallande trend, särskilt i USA:s löneandel, med antingen stigande förmögenhetsvärden i rika länder (Piketty 2014) eller arbetslivets ökande grad av automatisering (se t ex Autor m fl 2017).

Vilken är då löneandelen i Sverige och hur har den utvecklats under de senaste decennierna? Figur 4 visar löneandelar efter att kapitalförslitning dragits bort sedan 1960 för ett urval av OECD-länder. Som synes har den svenska löneandelen legat på en nivå strax över 80 procent av nationalinkomsten under hela perioden, vilket ligger i mitten bland de rika länderna. Inom vissa delperioder har löneandelen dock fluktuerat en del. Förutom konjunktursvängningar (som framför allt påverkar företagets nettoöverskott) har nyare forskning av olika länder funnit vissa belägg för att fluktuationer i löneandelen kan kopplas samman med samhällsförändringar gällande exempelvis styrkeförhållanden mellan arbetsmarknadens parter (Waldenström 2019). I Sverige framträder nedgången från toppnivån 88 procent 1977 till 75 procent år 1995 och den återspeglar sannolikt de ovan beskrivna politiska och ekonomiska förändringar som ägde rum under denna omvälvande period. Nedgången fick en hel del uppmärksamhet i svenska

media medan uppgången sedan 1995 inte har rönt lika stora rubriker. Sedan 2000-talets mitt har lågbeskattade utdelningsinkomster från fåmansbolag vuxit kraftigt i omfattning och vissa hävdar att dessa återspeglar skattedriven inkomstomvandling från lön till aktieutdelning.⁶ Om man räknar dessa utdelningar som löneinkomster innebär det att löneandelen ökat än mer på senare tid.

Den stabila löneandelen är inget specifikt svenskt fenomen. Figur 4 visar att detta gäller för snart sagt varje OECD-land. I USA kan man skönja en fallande trend sedan 1990-talets början, från en stabil nivå kring 80 procent är den i dag nere på 75 procent, vilket som redan nämnts har rönt stor uppmärksamhet. Detta är dock ingen vidare stor nedgång, vare sig sett över hela perioden eller jämfört med variabiliteten i andra länder. Faktum är att skillnaderna mellan länder är betydligt större än skillnaden över tid inom länder; det skiljer nästan 20 procentenheter mellan länderna med den högsta löneandelen (Belgien, Österrike, Sverige) och den lägsta löneandelen (Irland, Storbritannien, Nya Zeeland), vilket är en långt större skillnad än något lands förändring.

Hur kommer det då sig att ett antal studier har funnit fallande löneandelar i flera länder? Förklaringen ligger i hög grad i att de inkluderar kapitalförslitningen i kapitalägarnas inkomster och kapitalförslitningstakten har ökat under senare decennier. Man kan ifrågasätta ifall kapitalförslitning bör inkluderas eftersom den visar kapitalstockens teknologiska föråldring och nedslitning och därför inte utgör någon egentlig inkomst till kapitalägarna. Sveriges stabila löneandel påverkas inte särskilt mycket av att inkludera kapitalförslitningen i beräkningarna. Nivån låg högre under 1960- och 70-talen än senare, men från 1980-talet har den inte förändrats märkbart.

Sammanfattningsvis är löneandelen ett populärt mått på styrkebalansen mellan arbete och kapital i ekonomin, men denna grova uppdelning gör det även mindre intressant som ett verkligt inkomstfördelningsmått. Genomgången visade att löneandelen (netto för kapitalförslitning) i Sverige legat på en stabil nivå under det senaste halvsekle. Den fluktuerar under delperioder och detta kan ibland kopplas till ekonomiska och politiska samhällsförändringar, men huvudbudskapet är dock dess stabilitet över tid.

3. Förmögenhetsfördelningen

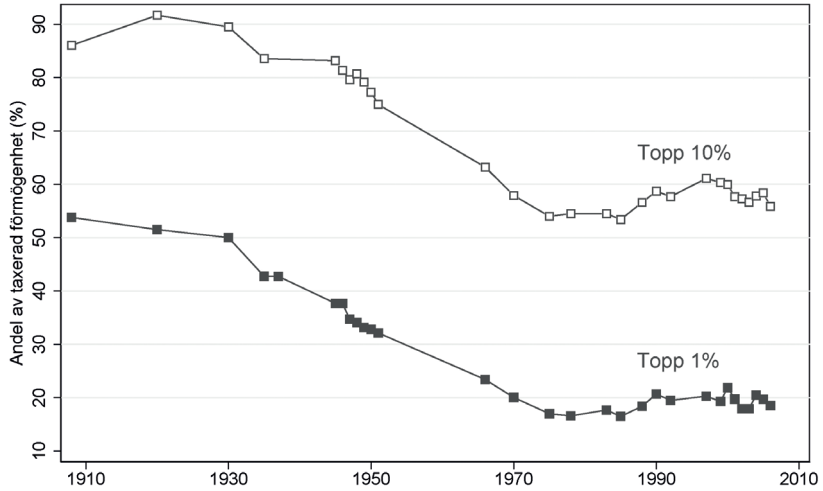
Förmögenhetsfördelningen utgör en speciell del av ojämlikhetsanalysen. Den har rönt uppmärksamhet i media och samhällsdebatten, men den är ändå betydligt mindre studerad än inkomstfördelningen. Anledningarna till detta är flera. Förmögenheter är svåra att definiera och mäta empiriskt, dels eftersom uppgifter över tillgångar ofta saknas på individnivå och dels

⁶ Fåmansbolagens lågbeskattade utdelningar var ca 10 mdr kr före 3:12-reformen 2006 och var 2016 över 90 mdr kr och bl a Alstadtsaeter och Jacob (2016) hävdar att dessa är resultatet av aktiv inkomstomvandling.

eftersom vissa tillgångar är konceptuellt sett svåra att värdera, t ex företags-tillgångar, pensionssparande och varaktiga konsumtionsvaror. Förmögenheter är också problematiska att tolka eftersom de i hög grad återspeglar individers livcykelbeteenden såsom sparande till ålderdomen, val av utbildning eller bostad och mottagandet av arv och gåvor. Unga personer utan förmögenhet behöver av dessa anledningar inte vara lika ”fattiga” som äldre personer vilka har arbetat ett helt liv och haft möjlighet att spara. En berömd studie av Paglin (1975) visade att när ålderseffekter tas bort från förmögenhetsfördelningen sjunker ojämlikheten (mätt som Ginikoefficienten) med ungefär en fjärdedel. Specifika strukturer rörande skatter och socialförsäkringssystem spelar också stor roll för individers vilja och möjlighet att bygga upp en egen förmögenhet. Om ens land saknar välfärdsstat måste man spara privat för att finansiera utbildning, sjukvård och äldreomsorg medan länder med välfärdsstater (likt den svenska) erbjuder dessa välfärdstjänster, skattefinansierade och därför behöver inte (och kanske inte heller kan) dess medborgare spara privat för dem. Vilka av dessa länders medborgare som är ”rikast” kräver alltså en kombinerad mätansats, där både privata och socialförsäkringsbaserade tillgångar inkluderas. Även här finns viss forskning som visar att när man inkluderar individuella dragningsrätter på tillgångar i socialförsäkringssystemen, framför allt pensioner, sjunker förmögenhetsskillnaderna betydligt (Roine och Waldenström 2009; Wolff 2011).

Få länder har i dag representativa data över hushållens förmögenheter och deras fördelning. Sverige är tyvärr ett av de länder som saknar en heltäckande statistik. Ett fåtal studier har dock försökt att komplettera den statistik som finns. Roine och Waldenström (2009) analyserade fördelningen av svenska taxerade förmögenheter från 1900-talets början till 2006, det sista året med en svensk förmögenhetsskatt. Figur 5 visar den rikaste tiondelens och procentens andel av dessa taxeringsförmögenheter och resultatet är en kraftfull utjämning inte olik den som funnits för inkomster. Förmögenhetskoncentrationen stabiliserades på en historiskt låg nivå på 1970-talet och trots ökade tillgångspriser, skatteförändringar och andra omvärldsfaktorer förändrades inte nivån fram till 2000-talet. Om man inkluderar privata och offentliga pensionstillgångar i beräkningen så förstärks utjämningen kraftigt (Waldenström 2016). Bach m fl (2019) har genomfört ambitiösa beräkningar av de svenska hushållens förmögenheter under det tidiga 2000-talet genom att komplettera SCB:s förmögenhetsregister med uppskattningar av värdet på onoterade bolag och även pensionstillgångar, vilket även Lundberg och Waldenström (2018) gjort men i stället fokuserat på att kombinera kapitaliserade kapitalinkomster och fastighetstaxeringar. Intressant nog finner dessa senare studier en liknande nivå på toppprocentens andel under det tidiga 2000-talet, drygt 20 procent, och ingen betydande trend fram till 2012. I en analys av Sveriges allra rikaste individer utifrån affärstidningarnas listningar visade Waldenström m fl (2018) att de superrikaste individernas förmögenheter dock har ökat snabbare än den övriga befolkningens sedan 2000-talet.

Figur 5
Förmögenhetskoncentrationens andel i Sverige, 1908–2006

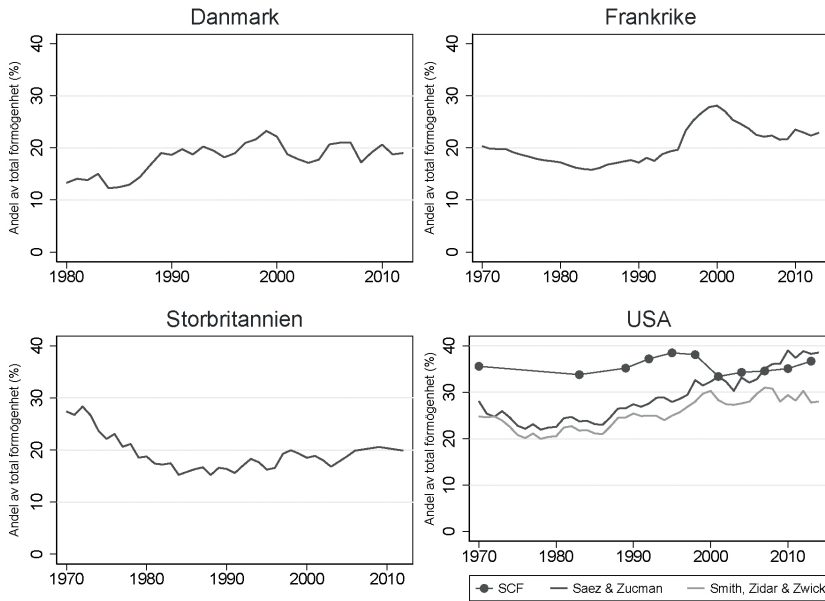


Ann: Figuren visar andelen av total taxerad förmögenhet som ägs av förmögenhetsfördelningens högsta tiondel ("Topp 10%") och hundradel ("Topp 1%") bland vuxna svenska individer. Källa: Roine och Waldenström (2009).

I några länder har man kommit längre och lyckats skapa relativt trovärdiga data över förmögenhetsfördelningens nivå och utveckling över de senaste decennierna där relativt heltäckande populationer och seriösa estimeringstekniker används.

Figur 6 visar sådana trovärdiga tidsserier över den rikaste procentens förmögenhetsandel sedan 1970 i Danmark, Frankrike, Storbritannien och USA. Data och metoder är inte helt jämförbara och problem finns i samtliga serier. Två övergripande slutsatser kan ändå dras. Den första är att förmögenhetskoncentrationen är klart högre i USA än i Europa. Hur mycket högre beror på vilka serier för USA som man använder. Den enkätbaserade serien "SCF" visar på en högre, men konstant, nivå medan två serier som bygger på kapitaliserade kapitalinkomster ("Saez och Zucman" och "Smith, Zidar och Zwick") visar på lägre men stigande nivåer. Den andra slutsatsen är att de tre europeiska länderna (Danmark, Frankrike och Storbritannien) inte uppvisar någon tydlig trend i förmögenhetskoncentration på senare tid. Detta gäller nästan oavsett vilken period sedan 1970-talets början som studeras.

Varför förefaller förmögenhetskoncentrationen ha varit så konstant i Europa, och kanske även i USA, under de senaste decennierna? Tyvärr finns inget enkelt svar på den frågan, främst eftersom vi saknar både data och forskning om detta. Gemensamt för samtliga fyra länder är att tillgångsmarknaderna har utvecklats mycket positivt under de studerade decennierna. Bostadsprisernas uppgång har gynnat den breda medelklassen, vilket i sig håller nere toppprocentens förmögenhetsandel. När finansiella tillgångspriser ökar gynnar detta normalt sett de rikaste som äger huvudsakligen aktier, men intressant nog har efterkrigstidens värdepapperisering av pen-



Figur 6
F rm genhetsoj mlikhet (topprocentens andel) i fyra västländer sedan 1970

Källor: Bastani och Waldenström (2020).

sionssparande inneburit att även en stor del av befolkningen äger finansiella tillgångar via avtalspensioner, fondförsäkringar och liknande långsiktiga investeringar.

Noteras bör att serierna i figur 5 och 6 inte fångar in alla relevanta aspekter av förmögenhetsfördelningens nivå och utveckling. Ingen hänsyn tas till förändrad ålderssammansättning eller vilken roll socialf rs kringstillg ngar kan tänkas spela. Inte heller beskrivs förändringar i mitten eller botten av fördelningen eftersom detta berör grupper i den stora befolkningsn mnaren. Ett återkommande resultat i modern tid  r att ungefär hälften av befolkningen saknar nettoförmögenhet. Ytterligare en aspekt är att rika individer, och företag, kan ha flyttat sin förmögenhet utomlands för att gömma den från beskattning i hemlandet. Uppskattningar av sådan kapitalflykt till skatteparadis ger vid handen att det  r främst de allra rikaste som g r detta och att förmögenhetsskillnaderna vore högre ifall detta gömda utlandskapital skulle adderas till de öppet redovisade tillgångarna (Roine och Waldenström 2009; Alstads ter m fl 2019).

4. Slutord

I denna artikel har jag försökt sammanfatta några av huvuddragen i Sveriges ekonomiska ojämlikhet. Den första, och viktigaste, slutsatsen är att Sverige fortfarande är ett av västvärldens ekonomiskt jämlikaste länder, kanske rentav det allra jämlikaste. Vi har en av de jämnaste fördelningarna av disponibla hushållsinkomster och skulle omf rdelningseffekten av subventio-

nerade välfärdstjänster adderas så sjunker inkomstjämligheten ytterligare. Inkomströrligheten breddar analysen till livstidsinkomster och familjebakgrundens betydelse och även i dessa utfall är Sverige ett av världens jämlikaste länder.

En andra slutsats är att inkomstjämligheten i Sverige har ökat under decennierna sedan 1980-talet. Denna ökning är inte specifik för Sverige, men den har varit större i Sverige än i andra länder. Viktiga förklaringar till ökningen är ökade kapitalinkomster i toppen av fördelningen, sänkta inkomstskatter samt ökade löneskillnader i samband med 1990-talskrisen. Emellertid kan man konstatera att storleken på denna ökning beror på vilken tidsperiod man studerar. Om man utgår från 1960 har faktiskt ingen ökning i ojämlikhet inträffat alls och detsamma gäller om startåret är 2010. Perioden kring 1970- och 1980-talen sticker ut i ett historiskt perspektiv, då kraftigt ökad inkomstbeskattning, ökade marknadsregleringar samt ett ökat kvinnligt arbetskraftsdeltagande följdes av snabb inkomsttjänning. Sverige fick under denna period västvärldens lägsta inkomstskillnader. Politikförändringen under 1980- och 1990-talen med skattesänkningar och avregleringar ledde till ökade incitament och tillväxt men även större inkomstskillnader.

En tredje slutsats är att den svenska löneandelen, som visar de aggregerade löneinkomsternas andel av nationalinkomsten och ibland ses som ett mått på styrkebalansen mellan arbete och kapital i ekonomin, har legat på en stabil nivå under de senaste decennierna med endast kortsiktiga fluktuationer. Några länder har rapporterat fallande löneandelar under senare år, men den trenden verkar i hög grad drivas av att man då har räknat in kapitalförslitning i kapitalägarnas inkomster, vilket kan ifrågasättas.

Den fjärde, och sista, slutsatsen är att förmögenhetsjämligheten, mätt som de rikaste hushållens förmögenhetsandel, förefaller ha förändrats endast marginellt i västvärlden under de senaste decennierna, trots kraftiga prisökningar på bostads- och finansmarknaderna. Stabiliteten verkar bero på att medelklassen äger både bostäder och kapital i pensionsfonder och därför har hängt med i värdeökningarna. Avståndet till medellösa grupper har dock ökat kraftigt. Hur allvarligt detta är behöver studeras vidare. Problemen är mindre ifall de medellösa utgörs av unga individer som ännu inte har hunnit ackumulera tillgångar. I välfärdsstater som Sverige behövs heller inte mycket egen förmögenhet eftersom den offentliga sektorn tillhandahåller välfärd. Om dock välfärdssystemen blir mer avgiftsbaserade, eller om samhället förändras så att privat förmögenhet blir viktig för vilken utbildning barn får eller för politiskt inflytande, kan en ökad förmögenhetskoncentration få allvarliga konsekvenser.

Mer forskning behövs nu för att bringa ytterligare reda i vår förståelse av den ekonomiska ojämlikheten i Sverige. Vi vet fortfarande lite om olika gruppers välstånd, exempelvis unga, äldre eller invandrare, samt vilken roll den ekonomiska politiken spelar. Genomgången i denna artikel har varit selektiv och extremt kortfattad gällande diskussioner om källor, metoder

och tolkningar. Sveriges stora registerdatabaser erbjuder unika förutsättningar och för närvarande pågår projekt som tar itu med flera frågeställningar rörande den svenska ekonomiska ojämlikhetens struktur och utveckling.

Aaberge, A, A Langørgen och P Y Lindgren (2018), "Accounting for Public In-kind Transfers in Comparisons of Income Inequality between the Nordic Countries", *Nordic Economic Policy Review* 2018, s 175–205.

Alstadsæter, A och M Jacob (2016), "Dividend Taxes and Income Shifting", *Scandinavian Journal of Economics*, vol 118, s 693–717.

Alstadsæter, A, N Johannesen och G Zucman (2019), "Tax Evasion and Inequality", *American Economic Review*, vol 109, s 2073–2103.

Autor, D, D Dorn, L F Katz, C Patterson och J Van Reenen (2017), "Concentrating on the Fall of the Labor Share", NBER Working Paper 23108.

Bach, L, L E Calvet and P Sodini (2019), "Rich Pickings? Risk, Return, and Skill in Household Wealth", under publicering i *American Economic Review*.

Bastani, S och D Waldenström (2020), "How Should We Tax Capital?", manuskript, IFN, Stockholm.

Bengtsson, E och D Waldenström (2018), "Capital Shares and Income Inequality: Evidence from the Long Run", *Journal of Economic History*, vol 78, s 712–743.

Bergh, A, T Nilsson och D Waldenström (2012), *Blir vi sjuka av inkomstskillnader? En introduktion till sambanden mellan inkomst, ojämlikhet och hälsa*, Studentlitteratur, Lund.

Björklund, A (2020), "Kan vi lita på fördelningsstatistiken? Några svenska problem", manuskript, Institutet för social forskning, Stockholm universitet.

Björklund, A och R B Freeman (1997), "Generating Equality and Eliminating Poverty: The Swedish Way", i Freeman, B, R Topel och B Swedenborg (red), *The Welfare State in Transition: Reforming the Swedish Model*, University of Chicago Press, Chicago.

Björklund, A och M Jäntti (2011), *Inkomstfördelningen i Sverige, SNS Valfördrådsrapport 2011*, SNS, Stockholm.

Lindbeck, A (1997), "The Swedish Experi-

ment", *Journal of Economic Literature*, vol 35, s 1273–1319.

Lindbeck, A (2014), "Fenomenet Piketty", *Ekonomisk Debatt*, år 42, nr 7, s 11–20.

Lundberg, J och D Waldenström (2018), "Wealth Inequality in Sweden: What Can We Learn from Capitalized Income Tax Data?", *Review of Income and Wealth*, vol 64, s 517–541.

Paglin, M (1975), "The Measurement and Trend of Inequality: A Basic Revision", *American Economic Review*, vol 65, s 598–609.

Piketty, T (2014), *Capital in the Twenty-first Century*, Harvard University Press, Cambridge MA.

Roine, J och D Waldenström (2008), "The Evolution of Top Incomes in an Egalitarian Society: Sweden, 1903–2004", *Journal of Public Economics*, vol 92, s 366–387.

Roine, J and D Waldenström (2009), "Wealth Concentration over the Path of Development: Sweden, 1873–2006", *Scandinavian Journal of Economics*, vol 111, s 151–187.

Roine, J och D Waldenström (2012), "On the Role of Capital Gains in Swedish Income Inequality", *Review of Income and Wealth*, vol 58, s 569–587.

SCB (2012), "Hur påverkar offentliga välfärdstjänster hushållens ekonomi?", Rapport IAM 2011:2, SCB, Örebro.

Waldenström D (2016), "Hur påverkar pensionerna hushållens förmögenhetsfördelning?", *Ekonomistas.se*, 2 november 2016.

Waldenström D (2019), *Vad bestämmer kapitalinkomsternas utveckling?*, bilaga 3 till LU 2019, SOU 2019:62.

Waldenström, D, S Bastani och Å Hansson (2018), *Kapitalbeskattnings förutsättningar, SNS Konjunkturrådsrapport 2018*, SNS, Stockholm.

Wolff, E N (2011), *The Transformation of the American Pension System: Was it Beneficial for Workers?*, Upjohn Institute, Kalamazoo MN.

REFERENSER